

שודאי לא פרע, היה לנו להחזירו לה, ולא היה לחוש בכך שתבטל לו זכות טענה בעתיד, שהרי היא טענת שקרית לפי הנחתנו. אלא ודאי אין אנו מניחים שלא פרע, אלא שאין מקבלים טענתו מפני שנתנו חכמים תוקף וחיווק למעשה בית דין.

(ע"ב) 'אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותה' — מפני שיש לפרש טעם המשנה כמו שסבר אב"י לומר בסמוך, שגט היינו כתובה, כי היה לו לקרוע הגט ולכתוב על גביו, גט זה לא משום שהוא פסול קרעוהו אלא כדי שלא תגבה בו פעם נוספת (רשב"א).

דף יח

'... דכתב לה. וכי תימא אי דכתב לה מאי למימרא? מתה אינה יורשה איצטריכא ליה' — אין להקשות מדוע נקט התנא שגובה כתובה וצריכים אנו להעמיד שכתב לה ואיכא למיטעי, לומר [בדומה לשאר הדינים המנויים שהם בשלילה, לא אונן ולא מיטמא ואינו יורש] מת הוא אינה גובה כתובה, ובסתמא. ועוד, מדוע נקט 'מתה אינו יורשה איצטריכא' יותר משאר הדינים? — לא קשיא, שכוונת התנא להשמיענו שאינו יורשה אף על פי שהיא גובה כתובה אם כתב לה ומת (כ"פ).

'מצא גיטי נשים... הרי זה לא יחזיר, שאני אומר...' — ואפילו טוענת האשה ממני נפל הגט שכבר נתגרשתי בו, ומסתבר כדבריה שממנה נפל ולא מיד הבעל, שהרי אין אדם מקדים פורענות לעצמו ואינו כותב גיטו אלא סמוך לנתינתו — אעפ"כ חוששין שמא נמלך שלא ליתנו ומידו נפל (פני יהושע).

'שאני אומר, כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן' — דוקא כאן, לפי שהורע השטר בנפילה, לכך חוששים ל'נמלך', אבל בעלמא אין חוששין לכך (שו"ת מהר"ק קסא ד"ה ועוד ד"ה והא). והוא הטעם שניתן לכתוב שטר מתנה לנותן אע"פ שאין רואים את מסירת השטר למקבל המתנה, ומדוע אין לחוש שמא ימלך ולא ימסור השטר, ונתן או מכר הקרקע לאחר ואח"כ ירצה לחזור בו ויוציא שטר זה שכתוב בו תאריך מוקדם — חשש רחוק הוא. אבל כשנפל לא יחזיר אפילו שניהם מודים — לפי שהורע בנפילה. (עפ"י הר"ן להלן יט. וכיו"ב כתב הרשב"א (בשו"ת, ח"ב שמב) לענין שובר).

ואולם כל שידענו ממי נפל, אפילו על פי סימנים בלבד ללא עדים — מחזירים לנופל ואין לחוש לפרעון ולקנוניא וכד', ואעפ"י שנפל והורע כחו (כדתנן להלן כ.). — אין הרעת הנפילה סברא בפני עצמה לחוש לכשרות השטר, אלא רק לענין החזרת השטר לבעליו ללא הוכחה, אבל כל שיש די הוכחות להחזיר לבעליו מהלכות השבת אבידה — כשר. [וסייעתא לכך, שהרי מצינו בתוס' להלן (רע"ב) שמשום ריעותא דנפילה חוששים לשני שוירי הגם שבגט סתם אין חוששים, והרי שם אין החשש לפסלות הגט ואין שייכת הסברא שמשום שפסול לא נזרר לשומרו — אלא ודאי הטעם הוא שמשום שנפל אין להחזירו לאשה כל שאין ודאות בתקפותו ובוירווי, אף אם מידת ההוכחה הקיימת עתה היתה מספקת כשהגט בידה, עכשו שאינו בידה אין לנו להשיבו לה]. וע"ע להלן כ.

'מצא... ושוברין — הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן' —

נחלקו האחרונים ז"ל; יש אומרים הואיל שאין נותנים השובר ללוה, הרי השטר-חוב נשאר בתוקפו והמלוה גובה בו, ואין מציאת השובר מהוה ריעותא לקיומו של החוב. (כן שיטת חלקת מחוקק ובית שמואל — קי; שו"ת פנ"י ז, ועוד).

יש אומרים שמחמת הספק אי אפשר לגבות בשטר, אלא שאין מחזירין לו את השובר כי אין כשרותו ברורה. (כן נקט רעק"א להלן (יט). בפשטות, וכן דעת הדרישה (אה"ע ס"ס קי) ט"ז (חול"מ סה, יח) וקצות החושן (סו סקל"ז), ועוד. לשיטה זו קיומו של השובר מהוה ריעותא לעצם החוב. ע"ע בחידושי ר' שמואל שהאר"ך בבאור המחלוקת, ובמסתעף).

— על אף שכבר כתב את השובר, והרי בדעתו היה למחול כבר על חובו [שכן משמע מלשון 'ונמלך'], וישנם פוסקים הסוברים שמחילה בלב — מחילה, אף על פי כן כל שלא נתן את השובר לידיו של הלוה, אין מחילתו ידועה, שמא אינו רוצה למחול אלא בעת נתינת השובר, והרי זה כדברים שבלב שאינם דברים (עפ"י קצות החשן יב, א).

'טעמא דנמלך שלא לתנן, הא אמר תנו — נותנין' — אפילו לדעת הסוברים גט שביטלו אין חוזר ומגרש בו (ע' רמב"ם גירושין ו, כא) — דוקא בביטול מפורש, לא בנמלך מלגרש בו. (ע' נאות יעקב דף מא — מובא בספר יד דוד).

(ע"ב) 'חיישינן לשני שוירי' — החתם-סופר בתשובותיו (אה"ע מה) הסביר שודאי אם ידוע לנו על 'שוירי' נוספת, יש לנו לחוש ל'יוסף בן שמעון' אחר, שמא ממנו נפל. [כי דוקא באותה העיר, כל שלא הוחזק שיש שם עוד יוסף בן שמעון, הרי זה כמוחזק שאין שם, כי בגלל עסקיהם באותה העיר, יש לתלות שאם היה שם זהה, היו מסומנים כל אחד לעצמו, והיה הדבר מתפרסם. ולפי סברא זו אין הוכחה שרב הונא חושש לשני יב"ש בעיר אחת כשלא הוחזקו. וכן כתב הראב"ד. ואין כן דעת רש"י ותוס' — עריטב"א]. אך כאשר אין ידוע כאן כלל על קיומה של עיר אחרת בשם זהה, ודאי אם קיימת כזו עיר, היא שוכנת במקום מרוחק, ואין חוששין לאדם שבא משם שאיבדו כאן. ואולם, בית דינו של רב הונא — שאני, דכולי עלמא הולכין או לב"ד שבארץ ישראל או לב"ד של בבל, שהוא בית דינו של רב הונא. ולכן רק שם חששו לעיר אחרת ששמה כשם אותה העיר. ובזה יישב את פסק הרמ"א (א"ה סו"ס קלב, משו"ת הרא"ש מה, כא) שאם שם העיר מופיע בגט, אין לחוש לעיר אחרת, ותמהו על כך האחרונים, הלא מבואר כאן שחוששין לשני שוירי — לפי שבזמן הזה אין לנו כדומה לבית דינו של רב הונא, הלכך אין לחוש לעיר שאינה ידועה כאן. ואמנם, כמה פוסקים חולקים על פסק הרמ"א, וסוברים שגם אם שם העיר מוזכר, חוששין לעיר אחרת, כל שהשיירות מצויות (ע' בראשונים יבמות קטו; ב"ש קלב סק"ד; בהגר"א בסוף הסימן).

— יש לדון מדוע אין אומרים כאן 'ספק ספקא' להתיר, ספק אם ישנה עיר נוספת, ואף אם יש, ספק אם נפל מאדם זה אם לאו. [ואין כאן חסרון בספק ספקא משום שאינו מתהפך — לפי שאי אפשר להתחיל להסתפק שמא נפל מאחר, ללא שנחליט קודם לכן שיש עוד שוירי, ובכגון זה אין חסרון שאינו 'מתהפך' (כדרך שכתב הש"ך יו"ד קי, טו). ולאותן דעות שאין אומרים 'ספק ספקא' כנגד חזקה, יש ליישב שגם כאן הרי מוחזקת באשת איש ואנו באים להתירה בגט זה (עפ"י אילת השחר).

לכאורה שאלה זו קיימת גם בשני יב"ש בדלא הוחזקו, שמא יש ושמא ממנו נפל. ואולי י"ל כיון שכל מהותו של השטר היא ההוכחה והעדות שבו, כל שאינה הוכחה ודאית ואתה בא להכשירו מצד הסתברות חיצונית של 'ספק ספקא' — אינו שטר.

'בשלמא רבה לא אמר כרבי זירא, מתניתין אלימא ליה לאקשוויי' — אף על פי שבגמרא מובאת הקושיא לעיל בסתם ורבה רק מתרצה, לאמיתו של דבר רבה הוא שהקשה ותירץ. וכן דרך לשון התלמוד בכמה מקומות, שאעפ"י שהקושיא מובאת בסתם, באמת החכם שתירץ הוא גם המקשה. (עפ"י רמב"ן להלן כא. ע"ש ובתוס' דוגמאות נוספות).

'יוסף בן שמעון' — על ענין נקיטת שם זה — ע' במובא בגטין דף כד — דברים עמוקים מאת ר' צדוק הכהן זצ"ל מלובלין.

'רבה סבר דקתני כל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר' — דאשתכח בב"ד עסקינן, וב"ד כמקום שהשיירות מצויות' — מבואר מתוך דברי הריטב"א שעיקר טעמו של רבה — מצד הסברה הוא, שלא לחוש במקום שלא הוחזקו. וכיון שסובר כן, נוח לו לפרש המשנה 'כל מעשה ב"ד יחזיר' אפילו במקום שהנפילה והמציאה היתה בבית דין.

'אבל נקב בעלמא — לא, מספקא ליה סימנים אי דאוריתא אי דרבנן' — מבואר כאן שאם סימנים דרבנן, אין להסתמך עליהם כראיה על בעלות הגט, וחוששים שמא הוא של 'יוסף בן שמעון' אחר.

בשו"ת רעק"א (קז) כתב להביא מכאן ראייה שבכל מקום שהנושא הנידון הוא דאוריתא, אין סימנים [שתוקפם מדרבנן] מועילים אפילו בדרבנן. שהרי כאן החשש לשני יוסף בן שמעון אינו חשש אלא מדרבנן אבל מדאוריתא אין לחוש לכך (כן כתבו התוס' להלן כ:), ואעפ"כ אמרנו שאם סימנים דרבנן, אינם מועילים בגט. (וכן הוכיח בפני יהושע — גטין כז). ודחה, שיש להעמיד כשהשליח מבקש את הגט, ואין אנו יודעים כלל אם היה הגט בידו קודם לכן, שבמקרה כזה החשש הוא מדאוריתא.

ובחזון איש (אה"ע לב, ב) כתב שאין במשמע לפרש כאן בחשש דאוריתא (מפני כמה טעמים, ע"ש). ולגוף השאלה כתב שנראה לחלק בין איסור דרבנן שחדשו חכמים, שיש מקום להקל בסימנים, ובין אם האיסור נובע מפני הספק, כמו ספק אשת-איש, שאף שזמן הדין כבר יש לנו בירור וחכמים הם שהחמירו שלא לסמוך על אותו בירור, אין הסימן מכריע כלום, שהוא כבר כלול בבירור היותר גדול שהוא בירור מהתורה, ואינו מוסיף לו כלום. (וכדברים הללו כתב בשו"ת אחיעזר ח"א יד, א. ואפשר ששאר אחרונים לא חילקו בכך, שלדעתם גם כאן אינו חשש ממש, שהרי כתבו התוס' (כ: ד"ה איסורא) שחששו משום לעז, ולא מפני שבאמת הדבר מסופק).

בנודע ביהודה (תנינא אה"ע o) כתב שזה שכתבו התוספות שמדאוריתא אין חוששין לשני יוסף בן שמעון' — זהו רק אם 'סימנים דאוריתא', שאז גם השם שעל השטר מהווה סימן מספיק, אבל למ"ד סימנים דרבנן, חוששין מן התורה לאדם אחר ששמו זהה. וכבר נחלקו רבותינו האחרונים בענין זה. ע"ע בספר 'שב שמעתתא' בסוף הספר.